

ارزیابی و تحلیل تطبیقی اوراق مضاربه براساس موازین فقه شافعیه و امامیه

عبدالعزیز میرانی^۱

فریدون رهنمای رودپشتی^{۲*}

سید عباس موسویان^۳

محمد عادل ضیائی^۴

مهدی معدنچی زاج^۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۸/۲۷ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۰/۲۲

چکیده

یکی از مهم ترین چالش های مهندسان مالی اسلامی، توجه به تفاوت مذاهب در کشورهای اسلامی از جمله ایران و برنامه ریزی جهت کشف تفاوت ها، برطرف ساختن ابهامات فقهی و در نهایت زمینه سازی جهت افزایش مشارکت همگانی در پروژه های مختلف تامین مالی می باشد. اهمیت پژوهش حاضر به جهت رفع مجموعه ابهامات و شبهات فقهی در راستای افزایش مشارکت در تامین مالی اوراق مضاربه می باشد. عدم وجود پژوهش های مالی در فقه اهل سنت ایران در ارتباط با موضوع اوراق مضاربه، جمعیت و پتانسیل های بالای اقتصادی و توسعه ای اهل سنت ایران و همچنین نیز توان بلقوه مشارکت در پروژه های مختلف تامین مالی توسط این قشر خاص از جامعه ایران، از جمله ضروت های انجام پژوهش حاضر می باشد. بنابراین در این پژوهش، اوراق مضاربه با هدف کاهش شبهات فقهی اهل سنت ایران از دو دیدگاه فقه شافعیه و امامیه مورد بررسی و تجزیه و تحلیل فقهی قرار گرفت، تا ابهامات فقهی آن مشخص و مرتفع گردد، در واقع پژوهش حاضر بدنبال پاسخگویی به این سوال است که شباهت ها، تفاوت ها و درصد تطابق و اختلاف فقهی در اوراق مضاربه براساس موازین فقه امامیه و شافعیه به چه صورت است. رویکرد اصلی در این پژوهش رویکردی تطبیقی می باشد. جهت تحلیل و صدور احکام فقهی در فقه امامیه از روش تحلیل اسنادی (مستندات و مصوبات کمیته فقهی سازمان بورس) استفاده شده است و در ارتباط با فقه اهل سنت (فقه شافعیه)، از روش مصاحبه عمیق و گروه کانونی استفاده شده است، نمونه آماری مذکور شامل ۹ نفر از خبرگان فقه شافعیه می باشند. نتایج پژوهش بیانگر آن است که، شباهت ها و نقاط مشترک فقهی بسیار زیاد و درصد تطابق و اشتراکات فقهی در دو دستگاه فقهی امامیه و شافعیه در ارتباط با اوراق مضاربه در سطح بسیار بالایی (۱۰۰٪) می باشد، که این مهم می تواند زمینه ساز افزایش مشارکت اهل سنت ایران در پروژه های مربوط به اوراق مضاربه و سایر اوراق بهادار اسلامی منتشر شده در ایران باشد.

واژه های کلیدی: اوراق بهادار اسلامی، اوراق مضاربه، فقه امامیه، فقه شافعیه.

۱. دانشجوی دکتری مالی، گروه مدیریت مالی، دانشکده مدیریت و اقتصاد، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

abdolazizmirani@yahoo.com

۲. گروه مالی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول). * *roodposhti.rahnama@gmail.com*

۳. پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، قم، ایران. *samosavian@yahoo.com*

۴. گروه فقه شافعی، دانشگاه تهران، تهران، ایران. *ziaey@ut.ac.ir*

۵. گروه مدیریت مالی، واحد الکترونیکی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. *madanchi@iauec.ac.ir*

۱- مقدمه

در این پژوهش سعی خواهد شد اوراق مضاربه در ایران که بر اساس موازین فقه امامیه مصوب شده است، مطابق موازین فقه شافعیه نیز مورد بررسی و تجزیه و تحلیل فقهی قرار گیرد تا در ادامه با مشخص شدن میزان تطابق و اشتراکات فقهی، زمینه ی توسعه و گسترش ابزار مذکور در میان اهل سنت ایران بیش از پیش فراهم گردد.

لذا در بخش اول پژوهش به ارائه پیشینه پژوهش خواهیم پرداخت و در بخش بعدی به توصیف مبانی نظری پژوهش می پردازیم و در ادامه روش پژوهش تشریح خواهد شد و در انتها به بررسی تطبیقی اوراق مضاربه از منظر فقه امامیه و شافعیه می پردازیم تا در پایان نتیجه گیری نهایی حاصل گردد.

۲- پیشینه پژوهش

۲-۱- پیشینه داخلی

مصباحی مقدم و همکاران (۱۳۸۹) در مقاله ای با عنوان «بررسی فقهی و حقوقی اوراق بهادار مضاربه»، به بررسی اوراق مضاربه، مفاهیم و روابط حقوقی بین ارکان و سایر جزئیات آن پرداختند، در نتایج پژوهش آمده است که فرآیند انتشار اوراق مضاربه از بعد فقهی و حقوقی نقص نداشته و سازوکار اجرایی آن از جهت روابط حقوقی فی مابین قابل تنظیم است. برای اجرایی کردن اوراق پیش گفته می توان از ضمانت اجراهای حقوقی و الزام به انجام تعهدهای طرفین به وسیله به کارگیری قواعد و اصول حقوقی بهره گرفت.

موسویان و همکاران (۱۳۹۱) در مقاله ای با عنوان «مدیریت ریسک اوراق بهادار مضاربه با تاکید بر فقه امامیه»، به بررسی انواع ریسک های که مربوط به اوراق مضاربه است و راه های مدیریت آن پرداختند، در نتایج پژوهش، ریسک اوراق مضاربه به سه دسته ریسک سرمایه گذاران، بانی و واسطه دسته بندی شد و زیر شاخه های هر دسته نیز تعیین گردید و در انتها راهکارهای پوشش هر ریسک نیز مشخص شد.

کاوند (۱۳۹۶) در گزارشی با عنوان «نقش شورای فقهی در بازار سرمایه اسلامی با تاکید بر شورای نظارت شرعی مالزی»، پس از معرفی انواع کمیته های شرعی و مدل های آن در کشورهای مختلف به شورای مشورتی فقهی کمیسیون اوراق بهادار مالزی به طور خاص پرداخته است و در این راستا علاوه بر بیان دیدگاه سازمان حسابداری و حسابرسی نهادهای مالی

در دهه ۱۹۹۰، همزمان با گسترش ساختارهای مختلف معاملات مالی توسط بانک های اسلامی، ایده استفاده از ابزارهای مالی اسلامی در بازار سرمایه نیز قوت گرفت، بدنبال آن متخصصان مالی در کنار علمای دین، اقدام به مطالعه راهکارهای مناسب جهت طراحی و انتشار اوراق بهادار اسلامی نمودند (سروش، ۱۳۸۷).

استفاده از ابزارهای مالی اسلامی در نظام مالی کشورهای اسلامی، می تواند از جایگاه ویژه و خاصی برخوردار باشد. به طوری که به نظر می رسد بهره مندی از ابزارهای مالی اسلامی می تواند بسیاری از مشکلات تأمین مالی بخش های مختلف اقتصادی کشور را حل نماید. یکی از مهمترین عوامل توسعه هر کشوری تخصیص بهینه منابع مالی و معنوی است. تخصیص بهینه منابع مالی از طریق توسعه اثربخش و کارای بازارهای مالی و پولی امکان پذیر می گردد. در این بین به طور حتم ابزارهای مالی اسلامی با ویژگی های مورد قبول شریعت اسلام نقش بسیار زیادی در جهت دهی سرمایه های راکد و کم بازده به سوی مقاصد سرمایه گذاری پر بازده برای افراد و جامعه خواهند داشت (Warsame & Irer, 2016).

دو مورد از مهم ترین پیش نیازهای که جهت پیاده سازی ابزارهای مالی اسلامی در کشورهای اسلامی از جمله ایران باید به آنها توجهی ویژه داشت عبارت است از: ۱) وجود ظرفیت و کارایی اقتصادی ابزار مذکور ۲) سازگاری ابزار با شریعت اسلامی، لذا تفاوت مذاهب فقهی در کشور ایران از یک سو و وجود ابهامات فقهی از سوی دیگر می تواند چالش و محدودیت مهمی در راستای گسترش همگانی مشارکت در انواع مختلف اوراق بهادار اسلامی منتشر شده در سطح کشور ایران باشد. از آنجایی که اوراق مضاربه جهت تأمین مالی فعالیت های بازرگانی مورد استفاده قرار می گیرد و از مهم ترین اوراق بهادار اسلامی به شمار می رود، انطباق آن با شرع به سهم خود می تواند نقش بسیار مهمی را در تقویت سیستم تأمین مالی کشور ایفا کند، در واقع پیش نیاز عملیاتی کردن چنین ابزاری بررسی جنبه های مختلف اوراق، مخصوصاً از بعد ریسک فقهی و شرعی است.

اسلامی و هیات خدمات مالی اسلامی در مورد شورای مشورتی فقهی، استانداردهای روش شناسی مورد استفاده در روند و فرآیند تایید شرعی را عنوان نموده است.

مرتضی و همکاران (۱۳۹۷) در مقاله ای با عنوان «بررسی تطبیقی نظریه ضرورت تبدیل سود غیر نقدی مضاربه به پول رایج در فقه مذاهب اسلامی»، ساختار تبدیل سود غیر نقدی در عقد مضاربه را مورد بررسی فقهی قرار دادند و نهایتاً به این نتیجه رسیدند که، اگر طرفین مضاربه نسبت به ضرورت تبدیل سود غیر نقدی یا سرمایه ی نقدی تغییر یافته به کالا و همچنین مسئول اجرایی آن، توافق قبلی و ضمن عقد نداشته باشند، هیچ یک از آنها نمی تواند دیگری را به پذیرش تبدیل سود به پول ملزم سازد. از آثار فقهی این نظریه آن است که اگر یکی از آنها بدون جلب رضایت دیگری، سود کالایی را برای تبدیل کردن به سود، بفروشد یا به نحو دیگری معامله کند، در آن صورت، معامله مذکور، فضولی محسوب شده و در نتیجه، طرف مقابل، حق فسخ آن را دارد. البته اگر ضرورت این تبدیل، یک امر عرفی بوده و بین تجار و افراد واقع در محل مضاربه، امری مسلم قلمداد شده باشد در آن صورت، نقد کردن سود کالایی، قالب شرط بنایی را به خود می گیرد که همسان شرط مصرح، پایبندی بدان بر مشروط علیه الزامی است.

علی دوستی و همکاران (۱۳۹۸) در مقاله ای با عنوان «بازشناسی مبانی شرط تضمین سود در عقود مضاربه و مشارکت مدنی در قانون مدنی ایران با رویکردی بر فقه شیعه و حنفی»، تضمین سود در اوراق مضاربه را مورد بررسی فقهی قرار دادند، در نتایج پژوهش آمده است که اوراق مضاربه شرط تضمین مورد نظر قانونگذار است که موجب برداشت های اشتباه از ماده ۵۵۸ قانون مدنی در میان حقوقدانان شده است و قسمت اخیر ماده فوق الذکر خلاف قواعد مسلمة فقهی است و از این رو فقه شیعه و حنفی و حقوق حنفی (مواد ۱۴۲۶-۱۴۲۸ مجله الأحكام العدلیه) در این زمینه رساتر و به عدالت نزدیکتر است که متأسفانه مکتب ایرانی در این زمینه با تتبع عمل ننموده است، لذا اصلاح مواد فوق الذکر کاملاً ضروری است.

توحیدی و فتاحیان (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان «استخراج مولفه های ارتقاء نظارت شرعی در بازار سرمایه ایران بر مبنای

استانداردهای بین المللی» با استفاده از روش تحلیل مضمون، ضمن واکاوی مفهوم نظارت شرعی در ابعاد مختلف، به صورت خاص به بررسی نظارت شرعی بازارهای مالی کشورهای اسلامی و بازار سرمایه ج.ا.ا. پرداخته و استانداردهای بین المللی مالی اسلامی در زمینه نظارت شرعی را مورد بررسی دقیق قرار داده اند و در نتیجه پنج مضمون فراگیر که عبارتند از وظایف کمیته فقهی، ساختار و ماهیت کمیته فقهی، نظام نظارت شرعی، گزارش نظارت شرعی و نقش موسسه مالی اسلامی را احصاء کرده اند که مولفه های اساسی در نظارت شرعی مطلوب محسوب می شوند و برای ارتقا نظارت شرعی در بازار سرمایه لازم است بدین مولفه ها توجه شود.

قاسمی و همکاران (۱۳۹۹) در مقاله ای با عنوان «بطلان شرط ضمان در عقد مضاربه بانکی» جنبه های مختلف شرط ضمان را در عقد مضاربه بانکی بررسی کردند، یافته های این پژوهش حاکی از آن است که امکان ضامن بودن مضارب (عامل) در صورت تلف سرمایه و نیز تضمین سرمایه مالک در عقد مضاربه وجود دارد. و طبق ماده ۵۵۸ در صورت عدم امکان درج شرط ضمان در عقد مضاربه، ساز و کار تضمین سرمایه مالک در عقد مضاربه بانکی تعبیه و پیش بینی شده است.

فتاحی و خدابخشیان (۱۴۰۰) در مقاله ای با عنوان «راهکارهای ارتقای نظارت شرعی بازار سرمایه ج.ا.ا» بعد از بیان تعاریف نظارت و نظارت شرعی، به بررسی تجارب کشورهای اسلامی، استانداردهای مالی اسلامی و پژوهش های مشابه در حوزه بانکداری اسلامی پرداخته و با اقدام به طراحی پرسشنامه و عرضه به گروه کانونی، نتایجی را در خصوص صلاحیت فقهای کمیته فقهی، استقلال، وظایف و اختیارات، مدیریت تعارض منافع، ساختار بومی کمیته فقهی و مناسب با ابعاد سازمان، سازگاری با شریعت و دسترسی به اطلاعات و نظارت پیوسته، حاصل نموده است.

مودنی و دیگران (۱۴۰۰) در مقاله ای با عنوان «مروری بر نقش و اهمیت اوراق بهادار اسلامی در بازارهای سرمایه (با تاکید بر نقش مضاربه)»، به تحلیل و ارزیابی ساختار و عملکرد اوراق بهادار اسلامی پرداختند و نهایتاً به این نتیجه رسیدند که، در صورتی که از صکوک و به خصوص اوراق مضاربه استفاده شود این امر در بلندمدت سبب رشد و توسعه ی اقتصادی کشور خواهد گردید.

نوروزی و دیگران (۱۴۰۰) در مقاله ای با عنوان «تحلیل و ارزیابی فقهی و حقوقی الگوی مضاربه در نظام بانکی»، به بررسی اوراق مضاربه بانکی از جنبه های فقهی و حقوقی پرداختند، اوراق مضاربه یکی از شیوه های اعطای تسهیلات کوتاه مدت است که در بانکهای کشور بر اساس قانون عملیات بانکی بدون ربا مصوب ۱۳۶۲ مورد پذیرش قرار گرفته است، در نتایج پژوهش آمده است که، در مضاربه بانکی شروطی مطرح گردیده است، از جمله ضامن نمودن عامل در قبال خسارت های وارده و هم چنین سلب و ساقط نمودن حق رجوع عامل در این قرارداد؛ با توجه به امانی بودن ید عامل در مضاربه و هم چنین جایز بودن آن، در این تحقیق به درستی یا نادرستی آنها از جنبه فقهی و حقوقی پرداخته شده است. این نمونه قرارداد در مرحله اجرا دارای چالش هایی خواهد بود که می تواند به شاکله قرارداد آسیب برساند (مانند استفاده از حيله های شرعی در قرارداد، تضمین سود قرارداد از سوی عامل و...)».

۲-۲- پیشینه خارجی

ظهیرا علی محمد (۲۰۰۸) در پژوهشی با عنوان «صکوک و نقش آن در توسعه بازارهای مالی اسلامی» به بررسی نقش اوراق بهادار اسلامی در توسعه بازار مالی پرداخته است، این تحقیق با تمرکز بر تبیین فرآیند انتشار اوراق بهادار اسلامی و مقایسه آن با اوراق بهادار سنتی به بیان اهمیت اقتصادی اوراق بهادار اسلامی پرداخته است.

نوال بن عماره (۲۰۱۱) در پژوهشی با عنوان «صکوک اسلامی و نقش آن در توسعه بازار مالی اسلامی، تجربه کشور بحرین» به بررسی واقعیت انتشار و گردش صکوک اسلامی و مهم ترین چالش های پیش روی آن و نیز برجسته سازی نقش بازار مالی بین المللی اسلامی در توسعه ساختارهای ابزارها و قراردادهای مالی و ایجاد آن پرداخته است. بازار مالی در کشورهای اسلامی مبتنی بر احکام و اصول شریعت اسلامی است. توسعه ابزارهای مالی اسلامی با مشروعیت و کارایی اقتصادی و با به رسمیت شناختن بازار بین المللی صکوک اسلامی بوجود خواهد آمد. توسعه و گسترش بازار مالی اسلامی مستلزم توسعه و نوآوری صکوک اسلامی و تشویق به بازاریابی علمی و مدرن می باشد.

طرفی یوسف (۲۰۱۲) در پژوهشی با عنوان «نقش ابزارهای مالی اسلامی در فعال سازی بازار سهام - مطالعه موردی مالزی در دوره (۲۰۰۹-۲۰۱۴)» به بررسی چارچوب کلی بازار سهام از نظر مفهوم بازار سهام، طبقه بندی های آن، کارکردهای این بازارها، ابزارهای مالی اسلامی، کنترل های قانونی و اهمیت اقتصادی آنها پرداخته و در ادامه به نقش آن ها نیز پرداخته است. هدف از این مطالعه برجسته کردن نقش انواع ابزارهای مالی اسلامی در بازار سهام، تامین مالی و تبیین تفاوت بین صکوک، اوراق قرضه سنتی و سهام می باشد. در نهایت به این نتیجه رسید که بین انتشار صکوک اسلامی و اثربخشی بازار سهام مالزی همبستگی مثبت وجود دارد و نیاز به ایجاد بازاری جداگانه برای اوراق بهادار اسلامی که در ساختار خود از بقیه بازارها که نقش متفاوتی دارند وجود دارد.

گینتربرگر (۲۰۱۵) در مقاله ای با عنوان «تحلیل روند جهانی بر کاربرد قراردادهای مالی اسلامی در مالزی و شورای همکاری خلیج فارس» به بررسی اثر چارچوب شریعت و کارکرد کمیته ی شرعی می پردازد و در ادامه، نقش کمیته شرعی در مالزی و کشورهای شورای همکاری خلیج فارس و بازارهای مالی را مورد بررسی قرار می دهد.

سنا نزار (۲۰۱۶) در پژوهشی با عنوان «نقش صکوک اسلامی در بازار سرمایه - مطالعه بازار سرمایه مالزی در دوره (۲۰۰۰-۲۰۱۴)» به بررسی انواع صکوک اسلامی مورد استفاده در بازار سرمایه مالزی پرداخته است و تاثیر استفاده از صکوک اسلامی را در فعال سازی بازار سرمایه مالزی مورد بررسی قرار داده است. در راستای توسعه بازار مالی مالزی، محقق همکاری و مشارکت با کشورهای عربی را توصیه کرده است.

هلیمی و حسن (۲۰۱۹) در پژوهشی با عنوان «ساختار حاکمیت شرعی موسسات مالی اسلامی در سریلانکا» تهیه کردند. روش مورد استفاده در این مطالعه روش کیفی است و داده ها با استفاده از مصاحبه جمع آوری گردیده است. یافته های حاصل از انجام این مطالعه نشان داد که در مقایسه با چارچوب بین المللی، در رویه های حاکمیت شرعی موسسات مالی اسلامی در سریلانکا، به ویژه از نظر ساختار و فرایند، شکاف ها و کاستی هایی وجود دارد.

بهویان (۲۰۲۱) در مقاله ای تحت عنوان «عوامل تعیین کننده اثربخشی شریعت داخلی: شواهدی از بانک های اسلامی در

دیگری در سرزمین به سفر می‌روند تا از فضل خدا (رزق) جویند.

مضاربه بدین معناست که سرمایه ای به انسانی داده شود تا با آن به تجارت بپردازد، با این شرط که سود بین آن دو شخص مشترک باشد یا اینکه در سود آن سهمی داشته باشد، یعنی زمانیکه مالی به او پرداخت شود تا با آن تجارت کند و سود حاصل از آن بین آن دو مشترک باشد.

از طرف دیگر مضاربه به معنای قراض است و اصل قراض از کلمه قرض که به معنای قطع است، گرفته شده است. زیرا مالک بخشی از مال خود را جدا کرده و به شخص دیگر جهت انجام تجارت می‌پردازد، در حقیقت مضاربه به این اسم اختصاص یافته است چرا که برای هر کدام از طرفین در سود، چیزی واجب شده است به این معنا که آن سهم قرار داده شده و از حد و حدود آن نمی‌توان تعدی کرد (معجم المصطلحات الاقتصادية فی لغة الفقهاء، ص ۲۲۳).

در ارتباط با وجه تسمیه و دلایل نامگذاری مضاربه به این اسم و عنوان باید گفت که مضاربه در اصل از زبان اهل عراق می‌باشد، اما اهل حجاز قرارداد مضاربه را بعنوان قراض یا مقارضة نام می‌شناسند، همچنین نیز فقهای حنفیه نام مضاربه و فقهای شافعی نام قراض را انتخاب نمودند.

مفهوم مضاربه

مضاربه به عنوان یک فعالیت اقتصادی از زمان‌های قدیم و قبل از اسلام مطرح شده بود و هنوز هم به عنوان یک عنصر اقتصادی در جوامع مختلف در حال جریان است. مضاربه یکی از قراردادهای است که در بخش اقتصاد بازرگانی مورد استفاده قرار می‌گیرد، که در آن یکی از طرفین، سرمایه خود را در اختیار دیگری قرار می‌دهد تا با آن به تجارت و بازرگانی پرداخته و سودی که از این راه بدست می‌آید را تقسیم می‌کنند. اوراق مضاربه اوراق بهاداری است که براساس قرارداد مضاربه طراحی شده است (موسویان، ۱۳۹۲).

مفهوم مضاربه در برخی از مذاهب اسلامی

الف) مفهوم مضاربه در مذهب حنفی:

در کتاب الهدایه آمده است که مضاربه عقدی است که بر اساس آن مشارکت با پول یکی و کار و فعالیت از طرف دیگری محقق می‌شود (مراد از مشارکت، مشارکت در سود است) (الهدایة شرح بدایة المبتدی، ۲/۳، ۲۰۲). و در جای دیگر آمده

بنگلادش» به بررسی عواملی که ممکن است بر اثربخشی سیستم داخلی مبتنی بر شریعت تاثیرگذار باشد، پرداخته و دریافت که استقلال کاری حسابرس، سطح شایستگی و عملکرد کلی کار به طور قابل توجهی براین اثربخشی تاثیرگذار است. برای داشتن یک سیستم حسابرسی موثر در موسسات مالی شرعی، حسابرسان شرعی باید کاملاً اختیار داشته باشند تا بتوانند به طور مستقل و بدون تجربه ی هیچ گونه دخالت داخلی یا خارجی، حسابرسی را انجام دهند. از آنجایی که صلاحیت و عملکرد حسابرسان بر اثربخشی سیستم حسابرسی داخلی مبتنی بر شریعت تأثیر می‌گذارد، کمیته مدیریت بانک های اسلامی باید به طور مستمر آموزش های لازم و مرتبط را ارائه دهد و کارگاه های آموزشی را برای ارتقای سطح شایستگی و عملکرد کاری حسابرسان شرعی برگزار کند.

ایناس و همکاران (۲۰۲۲) در پژوهشی با عنوان « جایگاه قرارداد مضاربه در بانکداری اسلامی بانک های اسلامی عراق به عنوان یک الگو » به بررسی قرارداد مضاربه در سطح بانک های اسلامی کشور عراق پرداختند، نتایج پژوهش نشان داد که بانک های اسلامی فعال در کشور عراق می‌توانند مضارب یا مشارکت‌کننده در همه سرمایه‌گذاری‌ها باشند. همچنین این مطالعه نشان داد که بانک‌های اسلامی در عراق با تمام ظرفیت‌های موجود و با تمام اشکال تأمین مالی خود از جمله قرارداد مضاربه با هدف افزایش حجم سرمایه‌گذاری‌ها در جهت دستیابی به توسعه اقتصادی و اجتماعی در عرصه عراق در حال فعالیت هستند.

باتوجه به اینکه سابقه پژوهش‌های حوزه فقه مالی بر اساس موازین فقه اهل سنت در ایران انگشت‌شمار و بسیار محدود می‌باشد، پژوهش حاضر می‌تواند به کم‌وکیف آن بیفزاید و از طرف دیگر، پژوهش حاضر به دلیل اینکه به صورت هم‌زمان دو دستگاه فقهی (شافعیه و امامیه) را مقایسه می‌کند، از نوآوری خاصی برخوردار است.

۳- مبانی نظری

مضاربه در لغت

مضاربه از باب مفاعله می‌باشد که از ریشه ضرب گرفته شده است، ضرب فی الأرض، یعنی در زمین مسافرت کرد. بعنوان مثال خداوند متعال در قرآن کریم در سوره المزمّل آیه ۲۰ می‌فرماید: ﴿وَأَخْرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ﴾ ترجمه: گروه

که آن را فعالیتی اقتصادی به کار گیرد، با مقدار معلومی از سود و تقسیم آن بر طبق توافق انجام شده (کشاف القناع، ۳/۵۰۷).

ماهیت مضاربه

هر یک از عامل و مالک، در هر زمان که احساس کنند ادامه کار به نفع آنها نیست یا به هر دلیل دیگری، می‌توانند قرارداد را یک طرفه فسخ نمایند. این حکم در صورتی که عامل هنوز اقدام به شروع تجارت نکرده است، مورد اتفاق فقهیان شیعه و اهل سنت است. اما اگر عامل، مشغول اجرای قرارداد شده باشد، جواز و لزوم قرارداد، مورد اختلاف است (برخی آن را صورت لازم می‌شمارند) (زحیلی، ۱۴۰۵ هـ.ق). در قرارداد مضاربه احکام امانت، وکالت، شرکت، غصب و اجاره در اشکال مختلف، قابل انطباق است و هر گونه نقض در آن از سوی طرفین قرارداد جایز نیست (زعتری، ۲۰۱۰).

انواع قرارداد مضاربه

مضاربه به دو دسته کلی تقسیم بندی شده است که عبارت است از (همان):

مضاربه مطلقه: مالک سرمایه به عامل بدون تعیین کار، مکان یا زمان؛ پول می‌دهد.

مضاربه مقیده: مالک سرمایه نوع عمل، زمان و مکان آن را تعیین می‌کند، سپس به عامل پول می‌دهد.

تعریف اوراق مضاربه

اوراق مضاربه اوراق بهاداری است که براساس قرارداد مضاربه طراحی شده است، دارنده اوراق، نقش مالک و بانی یا ناشر اوراق نیز، نقش عامل قرارداد مضاربه را دارند (موسویان، ۱۳۹۲).

اوراق مضاربه، اوراق بهاداری است که براساس عقد مضاربه طراحی می‌شود. ناشر اوراق مضاربه با واگذاری اوراق، وجوه سرمایه گذاران را جمع آوری کرده، در فعالیت بازرگانی سودآور به کار می‌گیرد و در پایان هر معامله یا دوره مالی، سود را براساس نسبت هایی که روی اوراق نوشته شده، میان خود و صاحبان اوراق تقسیم می‌کند. دارندگان اوراق نقش مالک و ناشر اوراق، نقش عامل قرارداد مضاربه را دارند (Ayub ۲۰۰۷).

ارکان اوراق مضاربه (موسویان و همکاران، ۱۳۸۹)

است که مضاربه عبارت است از، مشارکت در سود با مال از یک طرف و کار کردن از طرف دیگر است (مجمع الأنهر شرح ملتقی الأبحر، ۵۰۸/۲، المطبعة العثمانیة).

(ب) مفهوم مضاربه در مذهب مالکی:

در نزد مالکی ها در قوانین احکام شرعی آمده است که مضاربه عبارت است از این که شخصی مال را بدهد، تا دیگری با آن معامله کند و منفعت آن بر حسب توافقشان بین آنها تقسیم شود (قوانین الأحکام الشرعیة لابن جزى، ص ۲۲۸).

در کتاب بدایه المجتهد در وصف قرض (مضاربه) آمده است که، مضاربه عبارت است از اینکه شخصی پولی را به شخص دیگری بدهد به شرطی که با آن معامله کند و شخص دوم به مقدار معلوم و مشخصی از سود و منفعت فعالیت صورت گرفته منتفع شود (به نسبت های یک سوم، یک چهارم یا نیم) (بدایة المجتهد لابن رشد الفیلسوف، ۱۷۸/۲).

(ج) مفهوم مضاربه در مذهب شافعیه:

در کتاب معروف منهج الطالبین در ارتباط با مفهوم مضاربه آمده است که، مضاربه زمانی اتفاق می افتد که شخصی با دریافت پول اقدام به معامله و داد و ستد کند و سود و منفعت فعالیت تجاری بین طرفین تقسیم شود (منهج الطالبین بشرح مغنی المحتاج، ۳/۳۹۷).

همچنین از نظر شافعی، مالک سرمایه

جهت فعالیت تجاری به طرف مقابل (عامل کار و فعالیت تجاری) پول و سرمایه می دهد و سود تجارت بین آن مشترکا تقسیم می شود (زعتری، ۲۰۱۰).

(د) مفهوم مضاربه در مذهب حنبلی:

در کتاب المغنی آمده است که، مضاربه نوعی قرارداد مشارکت است که قراض هم نامیده می شود و حالتی است که در آن شخصی پول خود را در اختیار شخص دیگری قرار دهد که برای وی معامله و تجارت انجام دهد و منفعتی که حاصل می شود بسته به شرط و شروطی که بین آنها منعقد شده است تقسیم شود (المغنی لابن قدامة، ۵/۲۹).

به اعتقاد حنابله، مضاربه نوعی قرارداد مشارکت در سود است، که از طریق تامین مال و سرمایه از یک طرف و کار و فعالیت از طرف دیگر، محقق می شود. باهوتی در ارتباط با عقد مضاربه بیان می کند که، مضاربه عبارت است از، پرداخت پول و آنچه که به معنای آن است در مقدار معینی از ارزش معلوم به کسی

(۱) مؤسسه بازرگانی در جایگاه بانی، با انتخاب شرکت واسط، درخواست خود را برای اجرای سرمایه‌گذاری به وسیله واسط اعلام می‌کند.

(۲) واسط در جایگاه ناشر و به مثابه وکیل سرمایه‌گذاران در قرارداد مضاربه، با انجام دادن مطالعه‌های اولیه و تهیه امیدنامه، تایید لازم را از موسسه رتبه‌بندی اعتبار دریافت می‌کند.

(۳) واسط با گرفتن مجوز برای کنترل و نظارت بر همه فرآیندها، مؤسسه امین را انتخاب می‌کند، امین نیز بر همه عملیات نظارت می‌کند.

(۴) واسط، اوراق مضاربه را منتشر کرده و برای واگذاری در اختیار شرکت تأمین سرمایه قرار می‌دهد.

(۵-۶-۷) شرکت تأمین سرمایه با واگذاری اوراق مضاربه خاص به سرمایه‌گذاران، وجوه آنان را جمع‌آوری کرده، و در اختیار واسط قرار می‌دهد.

(۸) شرکت واسط، وجوه سرمایه‌گذاران را در اختیار شرکت بازرگانی قرار می‌دهد.

(۹) شرکت بازرگانی، وجوه سرمایه‌گذاران را در فعالیت بازرگانی مورد نظر بکار گرفته، سپس در جریان اجرای عملیات در سررسیدهای معین‌شده، سودهای را به سرمایه‌گذاران می‌پردازد. با رسیدن به سررسید نهایی، پس از کسر حق عامل، اصل سرمایه و سود به دست آمده از فعالیت بازرگانی، در اختیار واسط قرار می‌گیرد.

(۱۰-۱۱) واسط نیز پس از کسر حق‌الزحمه خود، شرکت رتبه‌بندی اعتباری، مؤسسه امین و شرکت تأمین سرمایه، باقیمانده پول را به صاحبان اوراق می‌پردازد.

(۱) بانی: شرکتی است که برای فعالیت تجاری به سرمایه احتیاج دارد.

(۲) ناشر (SPV): شخص حقوقی است که اوراق بهادار را برای بانی جهت انجام پروژه خود منتشر می‌نماید.

(۳) سرمایه‌گذاران (دارنده اوراق): دارندگان اوراق، اعم حقیقی یا حقوقی، که مالکان به صورت مشاع سرمایه هستند.

(۴) امین: حسابرس بانی است، که به منظور حفظ منافع دارندگان اوراق مضاربه و حصول اطمینان از صحت عملیات بانی، در طرح و صورت‌های مالی و عملکرد اجرایی بانی به موجب قرارداد منعقد شده اظهار نظر می‌نماید.

(۵) شرکت تأمین سرمایه: این شرکت به عنوان کارگزار، از سوی شرکت واسط، اوراق مضاربه را پذیره‌نویسی می‌کند.

(۶) ضامن: شخص حقوقی است که پرداخت مبالغ اصل و سایر وجوهی را که بانی ملزم به پرداخت آن به ناشر است، را در سررسید یا سررسیدهای معین تعهد و تضمین می‌نماید.

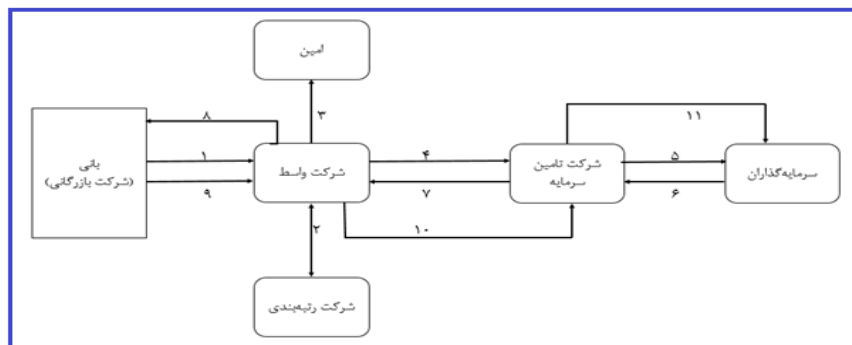
مدل‌های عملیاتی اوراق مضاربه

اوراق مضاربه سه نوع هستند که عبارتند از (همان):

الف) اوراق مضاربه خاص

گاهی شرکت بازرگانی مجوز خرید و صادرات کالایی خاص (مانند کالاهای کشاورزی یا کالاهای صنعتی یا سایر کالاهای صادراتی) را از دولت دریافت می‌کند و امور مربوط به بازاریابی را نیز انجام می‌دهد.

گردش مالی و روابط حقوقی اوراق مضاربه خاص

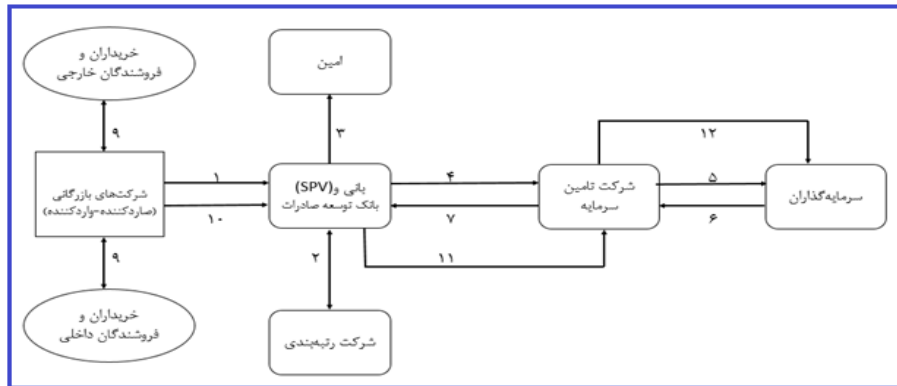
شکل (۱) مدل عملیاتی اوراق مضاربه خاص (موسویان و همکاران، ۱۳۸۹)

ب) اوراق مضاربه عام

در این نوع اوراق، شرکت تجاری که محدود به زمان مشخص نیست، قصد خرید و فروش یک محصول خاص ندارد، بلکه شرکتی است که به صورت تخصصی در زمینه خرید و فروش یک محصول خاص مثل فرش فعال است و احياناً فعالیت تجاری این شرکت محدود به زمان مشخصی نیست. بنابراین، گردش مالی این اوراق شبیه اوراق قبلی است با این تفاوت که واسط اقدام به انتشار اوراق مضاربه عام با سررسید می کند و شرکت بازرگانی، وجوه سرمایه گذاران را در فعالیتهای تجاری موردنظر بکار گرفته و با مراکز خرید و فروش معامله می کند، سپس در جریان انجام عملیات در سررسیدهای مشخص، سودهای مشخصی را به سرمایه گذاران می پردازد.

ج) اوراق مضاربه بانکی

در این نوع، بانکی مانند بانک توسعه صادرات، بعنوان بانی و واسط، اوراق مضاربه عام بدون سررسید با دوره های پرداخت سود معین (۳ ماهه، ۶ ماهه یا سالانه) منتشر می کند و وجوه حاصل از آن را در اختیار صادرکنندگان و واردکنندگان قرار می دهد تا به فعالیت تجاری بپردازند. در پایان هر دوره مالی نیز هر شرکت تجاری سود حاصل از فعالیت را پس از کسر سهم عامل، به بانک می پردازند تا میان صاحبان اوراق توزیع کند. این وضعیت تا زمان انحلال هر یک از شرکت های تجاری متقاضی سرمایه ادامه می یابد و در صورت انحلال، دارایی شرکت طبق مقررات بین صاحبان اوراق تقسیم می شود. این اوراق اگرچه ماهیت سپرده های بلندمدت بانکی را پیدا می کنند، اما بدلیل اوراق بهادار بودن آنها، قابلیت خرید و فروش در بازار ثانویه را دارند (موسویان، ۱۳۹۱).

شکل (۲) مدل عملیاتی اوراق مضاربه بانکی (موسویان، ۱۳۹۱)

۴- اصول و ضوابط فقهی معاملات

چارچوب اصلی نظام مالی اسلامی را مجموعه ای از اصول تشکیل می دهد که مرجع آن شریعت است. جزئیات بیشتر قوانین هم از سوی فقها براساس چارچوب فقهی - شرعی در قالب قواعد و احکام فقهی ارائه می شود. مهم ترین و اصلی ترین ضوابط عمومی و اختصاصی معاملات، کسب و کارها و فعالیت های اقتصادی که مطابق با فقه و شریعت اسلام تبیین شده اند بشرح جدول زیر است.

جدول ۱. مبانی و ضوابط اصلی فقه مالی اسلامی

ردیف	مبانی و ضوابط اصلی فقه مالی اسلامی
۱	ممنوعیت ربا
۲	ممنوعیت غرر
۳	ممنوعیت ضرر و ضرار
۴	ممنوعیت اکل مال به باطل

بازار ثانویه اوراق مضاربه

صاحبان اوراق مضاربه می توانند، اوراق را نگهداری و طبق زمان بندی، در پایان هر دوره مالی، سود دریافت کنند. صاحبان اوراق می توانند در وقت نیاز به نقدینگی، اوراق را در بازار ثانویه بفروشند. البته قیمت خرید و فروش اوراق در بازار ثانویه، لزوماً قیمت اسمی نخواهد بود، بلکه با توجه به مدت زمان باقیمانده تا پایان دوره مالی و تا پایان سررسید و نرخ سود دوره های گذشته، افزایش می یابد (همان).

تقسیم بندی مسائل فقه در مذاهب اسلامی

با توجه به گستردگی و تنوع مباحث فقهی، مذاهب اسلامی سعی کرده اند که موضوعات فقهی را به تناسب ماهیت مباحث و اشتراکات آنها مورد تقسیم بندی قرار دهند و این تقسیم بندی از همان آغاز شکل گیری علم فقه وجود داشته و تحولاتی به خود دیده است.

الف) تقسیم بندی ابواب فقهی نزد فقهای شیعه

در قدیمی ترین تقسیمات، فقهای شیعه ابواب فقهی را به عبادات، محرمات و احکام تقسیم بندی کرده اند. در یک تقسیم بندی شایع دیگر که محقق حلی در کتاب شرایع آن را دنبال کرده است، مسائل فقهی در قالب «عبادات»، «عقود»، «ایقاعات» و «احکام» دسته بندی شده اند و این دسته بندی از شهرت بیشتری برخوردار است.

در میان معاصرین نیز برخی تقسیم بندی شهید صدر در کتاب «الفتاوی الواضحة» (محقق حلی، ۱۴۱۹م) را پذیرفته اند، که براساس آن ابواب فقهی به بخش های چهار گانه زیر تقسیم بندی می شود:

- ۱) بخش عبادات؛ شامل مباحث نماز، روزه، اعتکاف، حج، عمره و کفارات.
- ۲) بخش اموال: اموال عمومی و اموال خصوصی
- ۳) بخش سلوک، آداب و رفتار شخصی
- ۴) بخش آداب عمومی (رفتار در عرصه حکومتی)

تمایز قائل شدن بین فقه فردی و حکومتی، تقسیم بندی دیگریست که در فقه امامیه صورت گرفته است. موضوع فقه فردی، موضوع رفتار شخصی مکلفین را روشن می کند؛ اما در فقه حکومتی این مقیاس از فرد به جامعه ارتقا پیدا می کند. در فقه فردی، فقیه از کتاب و سنت و منابع دیگر به نحو مستقیم احکام را استخراج می کند؛ اما در فقه حکومتی دو مرحله وجود دارد؛ یعنی پس از اینکه حکم اولیه و ثانویه استنباط شد، متناظر با این حکم اولیه و ثانویه، فقیه به نحو غیرمستقیم دوباره به استنباط احکام می پردازد. پس فقه حکومتی، در اصل روش و ماهیت با فقه سنتی فرقی ندارد؛ اما رویکرد جدیدی است که ناظر به حکومت، احکام را استنباط می کند.

موضوع فقه حکومتی جامعه انسانی است، نه فرد و این وجه تمایز آن با فقه فردی است (ذولفقاری، ۱۳۹۱).

ب) تقسیم ابواب فقهی نزد فقهای اهل سنت

فقیهان اهل سنت و از جمله شافعیه به فراخور ذوق و سلیقه خود تقسیمات مختلفی را برای ابواب فقهی در نظر گرفته اند. در یک تقسیم بندی مشهور که از قدیم الایام در میان شافعیه رایج بوده است، تمامی مباحث فقهی به چهار باب عمده تقسیم بندی شده است: باب «عبادات»، «معاملات»، «مناکحات» و «جنایات».

در قرن اخیر فقهای معاصر به تقسیم بندی های دیگری قایل شده اند، برخی مباحث فقهی را به هفت دسته تقسیم نموده اند، که عبارت است از: «عبادات»، «احوال شخصی»، «معاملات»، «احکام سلطانیه یا سیاسات شرعی»، «آداب و اخلاق»، «جنگ و جهاد» و نهایتاً «عقوبات». نکته مهم آنکه چه براساس تقسیم بندی اول که اکثر منابع اصیل فقهی شافعیه بر آن مبنا تدوین یافته اند و چه براساس تقسیم بندی دوم، مباحث شرکت، در ضمن موضوع معاملات، مورد بحث قرار گرفته است.

۵- روش شناسی پژوهش

پژوهش حاضر بدنبال بررسی فقهی "اوراق بهادار مضاربه" براساس موازین فقه شافعیه می باشد، نتایج پژوهش حاضر می تواند موجب افزایش مشارکت اهل سنت ایران در اوراق بهادار اسلامی گردد، بنابراین جهت گیری آن از نوع کاربردی می باشد. با توجه به اینکه در پژوهش حاضر به مقایسه تطبیقی از نظر کمیته فقهی سازمان بورس اوراق و بهادار و گروه مصاحبه شوندگان فقهی اهل سنت خواهیم پرداخت، لذا رویکرد اصلی رویکردی تطبیقی خواهد بود.

در این پژوهش از روش تحلیل اسنادی (مطالعات کتابخانه ای)، مصاحبه های عمیق و گروه های کانونی استفاده شده است. جهت تحلیل و صدور احکام فقهی در فقه امامیه از مدارک، مستندات و مصوبات کمیته فقهی سازمان بورس و اوراق بهادار بهره خواهیم برد و در ارتباط با فقه اهل سنت (فقه شافعیه)، جامعه آماری شامل شخصیت های علمی و خبرگان فقه شافعیه می باشند که با آنها مصاحبه های عمیق صورت گرفته و گروه های کانونی برگزار شده است.

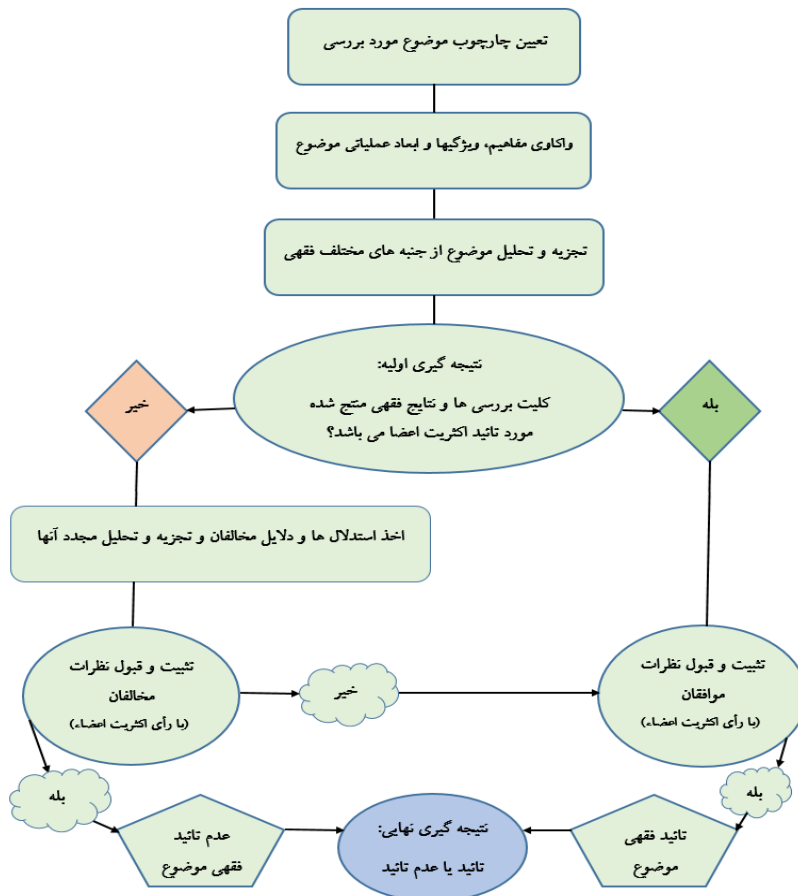
جزئیات اطلاعات شخصیت های مذکور در فقه شافعیه بشرح جدول (۲) می باشد:

جدول ۲. لیست نخبگان علمی منتخب پژوهش در گروه مصاحبه شوندگان فقه اهل سنت (فقه شافعیه)

ردیف	نخبگان و شخصیت های علمی	سمت و جایگاه علمی
۱	محمد عادل ضیایی	دانشیار، گروه فقه شافعی، دانشگاه تهران
۲	فرزاد پارسا	دانشیار، گروه فقه شافعی، دانشگاه کردستان
۳	سهیلا رستمی	دانشیار، گروه فقه شافعی، دانشگاه کردستان
۴	محمود ویسی	استادیار، گروه فقه شافعی، دانشگاه مذاهب اسلامی
۵	سید نوید نقشبندی	استادیار، گروه فقه شافعی، دانشگاه کردستان
۶	مصطفی ذولفقار طلب	استادیار گروه فقه شافعی، دانشگاه تهران
۷	وریا حفیدی	استادیار، گروه فقه شافعی، دانشگاه کردستان
۸	محمد جمالی	استادیار گروه فقه شافعی، دانشگاه تهران
۹	سالم افسری	استادیار، گروه فقه شافعی، دانشگاه کردستان

موازین فقه شافعیه) در ارتباط با موضوعات جدید و مستحدثه (در پژوهش حاضر اوراق مضاربه) ارائه شده است:

در نمودار (۱) مدل تصمیم‌گیری و صدور احکام در گروه مصاحبه شوندگان فقهی منتخب در فقه اهل سنت (براساس

نمودار ۱. مدل تصمیم‌گیری و صدور حکم فقهی در اهل سنت (فقه شافعیه)

۶- تجزیه و تحلیل فقهی اوراق مضاربه

الف) دیدگاه کمیته فقهی سازمان بورس ایران

از دیدگاه اعضای کمیته فقهی سازمان بورس ایران، از اوراق مضاربه می‌توان برای بخش بازرگانی و تجارت استفاده کرد، اگر فعالیت تجاری در چارچوب شریعت اسلامی باشد و خلاف اصل قرارداد مضاربه نباشد، انتشار اوراق مضاربه و معاملات آن در بازار اولیه و به قیمت اسمی و در بازار ثانویه به قیمت توافقی، صحیح و جایز است. اعضای کمیته فقهی اشاره کردند که اگر عامل، افراط و تفریطی نکرده باشد، کل ضرر برای صاحبان سرمایه است، در اینجا از طریق شرط ضمن عقد یا عقد صلح می‌توانیم کل بار حقوقی را بر دوش عامل بیندازیم و عامل مسئول می‌شود که اگر در این میان زیانی رخ دهد، او اصل سرمایه را جبران نماید، مانند بانک‌ها که همین کار را انجام می‌دهند.

ب- بخش اول) دیدگاه گروه مصاحبه شوندهگان فقه اهل

سنت براساس موازین فقه شافعیه

اوراق مضاربه یکی از انواع صکوک (اوراق بهادار اسلامی) می باشد که اولین بار در سال ۲۰۰۲ در جلسه فقهی بانک توسعه اسلامی جهت بهبود و توسعه تامین مالی مطابق با اصول مالی اسلامی طراحی گردید (نجفی، ۱۳۸۵)، با توجه به اینکه در صدر اسلام اوراق مضاربه وجود نداشته است و از موارد مستحدثه و جدید در موضوعات مالی اسلامی محسوب می شود، جهت بررسی فقهی اوراق مضاربه در گام اول عقد مضاربه که همواره در فرهنگ اسلامی وجود داشته است مستندات فقهی آن از جنبه های مختلف بررسی می شود و در گام بعدی با تطبیق اصول عقد مضاربه بر اوراق مضاربه به نتیجه گیری فقهی در ارتباط با اوراق مضاربه خواهیم پرداخت.

با بررسی مستندات و منابع فقهی اهل سنت، اطلاعات زیر در ارتباط با موضوع مضاربه استخراج گردید:

دلایل و استدلال های فقهی موافقان مشروعیت عقد مضاربه

دلایل و استدلال های فقهی موافقان مشروعیت مضاربه براساس قرآن کریم، سنت صحیح، اجماع، قیاس و عقل:

قرآن:

در قرآن کریم در سوره المزمّل آیه ۲۰ آمده است که، ﴿وَأَخْرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ﴾ ترجمه: و برخی به سفر از کرم خدا روزی می‌طلبند؛ به این احتمال که از سفر هر کدام از آنها سهمی در سود حاصله باشد (بدائع الصنائع، ۷۹/۶ و المغنی لابن قدامة، ۲۶/۵).

در آیه ۱۶۸ سوره بقره نیز آمده است که، ﴿لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ﴾، ماوردی شافعی با استناد به این آیه به مشروعیت مضاربه رای داده است، سود و منفعت نوعی فضیلت است و خداوند که میفرماید: ﴿تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ﴾، ترجمه: از فضل خدا روزی طلب کنید، یعنی: فرونی بر مال خود یا مال دیگران که همان سود است، پس استناد به آیه از نظر عموم صحیح است (حاشیة الشیخ حسن المدابغی علی الإقناع للخطیب الشربینی، ۶۳/۲).

همچنین نیز در آیه ۱۰ سوره جمعه آمده است که، ﴿فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ﴾، ترجمه: پس آن‌گاه که نماز پایان یافت (بعد از ظهر جمعه باز در بی کسب و کار خود رفته و) روی زمین پراکنده شوید و از فضل و کرم خدا (روزی) طلبید، و یاد خدا بسیار کنید تا مگر رستگار و سعادتمند گردید، برخی از فقها با استناد به این آیه شریفه مشروعیت عقد مضاربه را تأیید کرده اند.

سنت:

از ابن عباس رضی الله عنه روایت شده است که فرمود: «زمانیکه مولای ما عباس بن عبدالمطلب برای مضاربه پول می داد، شرط می کرد که صاحبش از آن در دریا استفاده نکند و در دره ای فرود نیاید و با آن جگر تازه نخرد، اگر این کار را انجام داد او ضامن است، پس موضوع را نزد پیامبر اکرم (ص) مطرح کرد و او شرط او را حلال کرد» (سنن البیهقی الکبری، ۱۱۱/۹).

حتی بعد از زمانی که حضرت محمد (ص) به پیامبری مبعوث گردید عقد مضاربه در میان مردم انجام میشد ولی پیامبر آن را نهی نکرد، بنابراین دلیلی دیگری بر مشروعیت آن می تواند باشد (بدائع الصنائع، ۷۹/۶).

صالح بن صهیب نقل کرده است که، پیامبر(ص) به انجام سه کار توصیه کرده است که عبارت است از: «ثلاث فیهن البرکة: البیع إلى أجل، والمقارضة، وأخلاق البر بالشعیر للبیع لا للبیع» (سنن ابن ماجه، کتاب التجارات، باب الشرکة

والمضاربه، ۲۲۸۹)، یکی از این فعالیت ها مضاربه است که نشان دهنده مشروعیت آن نزد پیامبر(ص) می باشد.

اجماع:

در کتاب معروف بدائع الصنائع آمده است که: از گروهی از صحابه (رضی الله) روایت شده است که پول یتیم را با روش مضاربه پرداخت می کردند و عامه مردم نیز بر این اساس با یکدیگر از زمان پیامبر اکرم (ص) تا به امروز بدون هیچ انکاری و با اجماع عامه در دوره‌های مختلف آن را اثبات و به حجیت آن گواهی داده اند (بدائع الصنائع، ۷۹/۶).

در ابتدای المجتهد آمده است که: در جایز بودن عقد مضاربه در بین آحاد مسلمانان اختلافی وجود ندارد و از زمان جاهلیت وجود داشته است و در دوران اسلامی نیز مورد تأیید اسلام بوده است (بداية المجتهد، ۱۷۸/۲). الشربینی در کتاب الإقناع می‌گوید: به مضاربه، مقارضه نیز گفته می‌شود و اصل مشروعیت آن بر اجماع مسلمانان و نیاز جامعه است (الإقناع فی حل ألفاظ أبي شجاع، ۶۳/۲). ابن منذر نیز به روایت از ابن قدامه در کتاب المغنی نقل کرده است که، علما اتفاق نظر دارند که مضاربه به طور کلی جایز است (المغنی لابن قدامه، ۵/۲۹).

قیاس:

مضاربه با قیاس بر عقد مساقات جایز است. زیرا عقد مساقات برای حاجتی مقرر شده بود (آبیاری درختان) که صاحب نخل نتواند به خوبی از آن مراقبت کند و آبیاری را بصورت کامل انجام دهد و خود را وقف آن کند، بنابراین می توان نتیجه گرفت هر کسی که قصد انجام کار نیک و مثبتی داشت، گاهی ممکن است ابزار آن کار را نداشته باشد و آن را از دیگران قرض کند و این میتواند به عبارتی به معنای مضاربه باشد (مغنی المحتاج، ۲/۳۰۹).

عقل:

در کتاب الهدایه آمده است که، مضاربه به جهت نیازی که در جامعه در ارتباط با آن وجود دارد مشروع است؛ مردم در جامعه به دو دسته کلی تقسیم بندی می شوند، دسته ای که ثروتمندان جامعه را تشکیل می دهند و مازاد مال، دارایی و ثروت را دارند و دسته ای دیگر با کمبود مال و ثروت مواجه هستند و نمی توانند کار و فعالیتی را شروع کنند، بنابراین عقل حکم به ایجاد تعادل و استفاده از توانایی های یکدیگر

می کند و بنابراین از طریق مضاربه می توان تعادل را ایجاد و نیاز را برطرف کرد. همچنین نیز یاران پیامبر از پیامبر در مورد مضاربه سوال کردند و پیامبر از انجام آن منع نکرد (الهدایة شرح بداية المبتدی، ۲۰۲/۳).

در کتاب المغنی آمده است که، دلیل ضرورت استفاده از عقد مضاربه، نیاز همزمان فقیر و غنی می باشد، چراکه از یک طرف درهم و دینار جز با تجارت و داد و ستد نمی تواند افزایش پیدا کند، و از طرف دیگر، فعالیت و کسب و کار با سرمایه امکان پذیر است، بنابراین فقیر و غنی به یکدیگر نیاز پیدا می کنند و خداوند متعال برای رفع هر دو نیاز، مجوز مشروعیت آن را صادر کرده است (المغنی لابن قدامه، ۲۶/۵).

ب- بخش دوم) جمع بندی نهایی گروه مصاحبه شوندگان فقه اهل سنت در ارتباط با اوراق مضاربه

به اعتقاد گروه مصاحبه شوندگان فقه اهل سنت، معاملات اوراق مضاربه در بازار اولیه صحیح و مجاز است (ولی برخی از خبرگان و فقهای اهل سنت برخلاف سایرین در جهان اسلام، استفاده از اوراق مضاربه در بخش تجارت و بازرگانی را جایز نمی دانند بلکه آن را در سایر فعالیت های طبقه بندی می کنند)؛ فقهای گروه مصاحبه معتقدند اقتصادی که اوراق بهادار اسلامی دارای انواع مختلفی برای انجام فعالیت های اقتصادی در چارچوب شریعت اسلامی هستند، مانند: اوراق مزارعه و مساقات برای فعالیت های کشاورزی، اوراق مشارکت برای تأمین مالی طرح ها یا مشارکت در پروژه مشخص، اوراق استصناع برای تأمین مالی ساخت کالا یا ساختمان، اوراق مرابحه برای تأمین مالی خرید دارایی ها و تجهیزات مورد استفاده بانی و اوراق قرض الحسنه برای امور خیریه و غیره، در این صورت اوراق مضاربه، به فعالیت تجاری و بازرگانی و کالای ساخته شده و آماده برای مصرف کننده (حقیقی و حقوقی) اختصاص دارد. همچنین نیز معامله این اوراق در بازار ثانویه به قیمت بازار یا توافقی صحیح است.

بنابراین تفاوت فاحشی بین دو دستگاه فقهی وجود ندارد و صرفاً اختلافات جزئی در تعریف انواع قرارداد مضاربه مشاهده می شود که بعنوان مثال عبارت است از اینکه، در گروه مصاحبه شوندگان فقه اهل سنت اوراق مضاربه به مضاربه عام؛ تمام کالاهای ساخته شده با سررسید یا بدون سررسید و اوراق

مضاربه خاص؛ فقط یک کالای مشخص با مدت معین طبقه بندی می شود.

مشارکت در طرح‌های مربوط به حیطة اوراق بهادار مضاربه صورت گرفته است، نتایج پژوهش که در جدول (۳) بصورت خلاصه قید گردیده است حاکی از آن است که، اشتراک نظرات و دیدگاه‌ها در دو دستگاه فقهی در حد بسیار بالایی می‌باشد و این مهم نوید بخش افزایش مشارکت اهل سنت در اوراق مضاربه و سایر اوراق بهادار اسلامی منتشر شده در ایران خواهد بود.

۷- نتیجه‌گیری و پیشنهادها

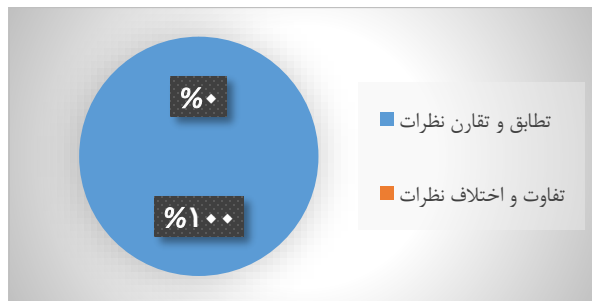
۷-۱ نتیجه‌گیری

در این پژوهش اوراق بهادار اسلامی مضاربه براساس موازین فقهی اهل سنت (شافعیه) و شیعه (امامیه) بصورت همزمان مورد تجزیه و تحلیل فقهی قرار گرفت. پژوهش حاضر با هدف رفع ابهامات و شبهات جامعه اهل سنت ایران در راستای

جدول ۳. جمع بندی فقهی اوراق مضاربه

دستگاه فقهی	خصوصیت و ویژگی مورد بررسی در خصوص اوراق مضاربه	نتیجه تحلیل فقهی
فقه شیعه (امامیه) <td>بررسی فقهی انتشار اوراق مضاربه جهت فعالیت تجاری</td> <td>جایز و صحیح می باشد</td>	بررسی فقهی انتشار اوراق مضاربه جهت فعالیت تجاری	جایز و صحیح می باشد
دستگاه فقهی	بررسی فقهی بازار ثانویه اوراق مضاربه	جایز و صحیح می باشد
فقه اهل سنت	خصوصیت و ویژگی مورد بررسی در خصوص اوراق مضاربه	نتیجه تحلیل فقهی
فقه اهل سنت (شافعیه) <td>بررسی فقهی انتشار اوراق مضاربه جهت فعالیت تجاری توضیحات: انتشار اوراق مضاربه و معاملات آن در بازار اولیه و به قیمت اسمی مجاز می باشد.</td> <td>جایز و صحیح می باشد</td>	بررسی فقهی انتشار اوراق مضاربه جهت فعالیت تجاری توضیحات: انتشار اوراق مضاربه و معاملات آن در بازار اولیه و به قیمت اسمی مجاز می باشد.	جایز و صحیح می باشد
	بررسی فقهی بازار ثانویه اوراق مضاربه توضیحات: معامله این اوراق در بازار ثانویه به قیمت بازار یا قیمت توافقی صحیح است.	جایز و صحیح می باشد

درصد و میزان مطابقت آراء و نظرات فقه امامیه و شافعیه در ارتباط با اوراق مضاربه

بررسی تطبیقی اوراق مضاربه	فراوانی	درصد
تطابق و تقارن نظرات	2	100%
تفاوت و اختلاف نظرات	0	0%
کل ویژگی‌های مورد بررسی	2	100%

جمع بندی نهایی

۷-۲ محدودیت‌ها

- محدودیت در جامعه آماری موجب پایین آمدن تعداد نمونه آماری منتخب پژوهش (۹ نفر) گردید.
- پیشینه تحقیقات انجام شده در ایران در حوزه فقه اهل سنت در ارتباط با موضوعات فقه مالی از جمله اوراق بهادار اسلامی بسیار محدود بود.

۳) در مواردی تفاوت‌های فقهی فی مابین فقه اهل سنت و شیعه، فرآیند تجزیه و تحلیل انطباقی نظرات را دچار اختلال می‌کرد.

۷-۳ پیشنهادها

۷-۳-۱ پیشنهادهای برخواسته از نتایج پژوهش

- برنامه ریزی مسولین در راستای پیاده سازی نتایج فقهی پژوهش حاضر

- ۲) برگزاری دوره های آموزشی با موضوع اوراق مضاربه جهت کاهش شبهات و ابهامات فقهی
- ۳) تسهیل امور و فرآیندهای مربوط به انتشار و سرمایه گذاری در اوراق مضاربه در مناطق اهل سنت ایران
- ۴) تقویت بازار ثانویه اوراق بهادار اسلامی جهت بهبود ساختار خرید و فروش اوراق و تسهیل فرآیند نقدشوندگی اوراق
- ۲-۳-۷ پیشنهادهای کاربردی**
- ۱) استفاده از پتانسیل های صکوک جهت توسعه پروژه های حوزه Crowdfunding در سطح کشور
- ۲) تاسیس موسسات تامین سرمایه و مشاوره سرمایه گذاری جهت ارائه خدمات ویژه به اهل سنت ایران (مطابق با اصول فقهی و شرعی آنها)
- ۳) استفاده از علم بازاریابی در حوزه خدمات مالی، جهت آشنایی عامه مردم با ساختار و ویژگی های صکوک (مخصوصا اوراق مضاربه در مناطق اهل سنت ایران)
- ۴) استفاده از تجارب کشورهای موفق در زمینه ی توسعه و گسترش اوراق بهادار اسلامی (از جمله کشور مالزی)
- ۵) توسعه همکاری های مالی بین المللی از طریق انتشار صکوک بین المللی
- ۳-۳-۷ پیشنهادهای پژوهشی**
- ۱) بررسی امکان سنجی از بعد اقتصادی، جهت اجرا و پیاده سازی پروژه های مختلف در مناطق اهل سنت ایران از طریق اوراق بهادار اسلامی
- ۲) بررسی سایر اوراق بهادار اسلامی براساس موازین فقه شافعیه و امامیه
- ۳) بررسی اوراق بهادار اسلامی براساس موازین فقه امامیه و سایر مذاهب اهل سنت
- ۴) بررسی امکان سنجی استفاده از فناوری های جدید از جمله بلاکچین، در راستای توسعه و تسهیل فرآیندهای مربوط به انتشار و سرمایه گذاری در صکوک
- * سروش، ابوذر (۱۳۸۷). اوراق مشارکت رهنی ابزاری نوین در تامین مالی بانک ها. فصلنامه اقتصاد اسلامی. سال ۸، شماره ۲۹، ص ۱۶۳-۱۸۸.
- * محمد، ظهیرا علی (۲۰۰۸). صکوک و نقش آن در توسعه بازارهای مالی اسلامی. پایان نامه ارشد. دانشکده الشریعة والدراسات الاسلامی دانشگاه الیرموک، اردن، ۲۰۰۸.
- * بن عمار، نوال (۲۰۱۱). صکوک اسلامی و نقش آن در توسعه بازار مالی اسلامی، تجربه کشور بحرین. پایان نامه ارشد. دانشگاه ورقلة، الجزائر.
- * طرافی، یوسف (۲۰۱۵). نقش ابزارهای مالی اسلامی در فعال سازی بازار سهام - مطالعه موردی کشور مالزی در دوره (۲۰۰۹-۲۰۱۴). پایان نامه ارشد، دانشگاه العلوم الاقتصادية والتجارية وعلوم التسيير، الجزائر.
- * سناء، نزار (۲۰۱۶). نقش صکوک اسلامی در بازار سرمایه - مطالعه بازار سرمایه مالزی در دوره (۲۰۰۰-۲۰۱۴). پایان نامه ارشد، دانشگاه محمد خضیر بسکره، الجزائر.
- * مصباحی مقدم، غلامرضا؛ رحیمی، سید علی اصغر؛ کاوند، مجتبی (۱۳۸۹). بررسی فقهی و حقوقی اوراق بهادار مضاربه. فصلنامه اقتصاد اسلامی. سال ۱۰، شماره ۳۸، ۱۴۷-۱۷۴.
- * موسویان، سید عباس؛ کاوند، مجتبی؛ ردادی، علی (۱۳۸۹). اوراق بهادار (صکوک) مضاربه ابزاری مناسب برای بخش صادرات ایران. مجله جستارهای اقتصادی، سال ۷، شماره ۱۳، صص ۱۵۷-۱۵۹.
- * موسویان، سیدعباس؛ شیرمردی احمدآباد، حسین (۱۳۹۱). مدیریت ریسک های اوراق بهادار مضاربه با تاکید بر فقه امامیه. فصلنامه تحقیقات مالی اسلامی، سال ۲، شماره ۱، صص ۳۷-۶۶.
- * کاوند، مجتبی (۱۳۹۶). نقش شورای فقهی در بازار سرمایه اسلامی. تهران، مرکز پژوهش، توسعه و مطالعات اسلامی سازمان بورس و اوراق بهادار. ص ۱-۲۲.
- * مرتاضی، احمد؛ امیری، فهیمه (۱۳۹۷). بررسی تطبیقی نظریه ضرورت تبدیل سود غیر نقدی مضاربه به پول رایج در فقه مذاهب اسلامی. فصلنامه دانشگاه مذاهب اسلامی تهران، سال ۶، شماره ۱۲، ص ۲۵۵-۲۷۲.

فهرست منابع

* قرآن کریم.

- * علی دوستی، ناصر؛ کشاورز، علی (۱۳۹۸). بازشناسی مبانی شرط تضمین سود در عقود مضاربه و مشارکت مدنی در قانون مدنی ایران با رویکردی بر فقه شیعه و حنفی. فصلنامه دین و قانون، سال ۲۳، صص ۷۷-۱۰۵.
- * توحیدی، محمد؛ فاتحیان، علیرضا (۱۳۹۸). استخراج مولفه های ارتقاء نظارت شرعی در بازار سرمایه ایران بر مبنای استانداردهای بین المللی (مطالعه موردی: استانداردهای بین المللی *IFSB* و *AAOIFI*). فصلنامه بورس اوراق بهادار، سال ۱۲، شماره ۴۷، صص ۱۵۴-۱۸۱.
- * قاسمی، حسام الدین؛ عبدالصمدی، راضیه؛ نفری، مصطفی (۱۳۹۹). بطلان شرط ضمان در عقد مضاربه بانکی. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید اشرفی اصفهانی، دانشکده حقوق و الهیات.
- * فتاحی، علیرضا و شهاب خدابخشیان (۱۴۰۰). راهکارهای ارتقای نظارت شرعی بازار سرمایه جمهوری اسلامی ایران. فصلنامه علمی اقتصاد اسلامی س ۲۱، ش ۸۱، صص ۶۵-۹۷.
- * مودنی طرقي، محمدامین؛ صراف، فاطمه (۱۴۰۰). مروری بر نقش و اهمیت اوراق بهادار اسلامی در بازارهای سرمایه (با تاکید بر نقش مضاربه). فصلنامه آفاق علوم انسانی، سال ۷، شماره ۵۰، صص ۳۹-۴۹.
- * نوروزی، هانی؛ عزیزی، ابراهیم؛ پارسا پور، محمد باقر (۱۴۰۰). تحلیل و ارزیابی فقهی و حقوقی الگوی مضاربه در نظام بانکی. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده حقوق.
- * ایناس شامل جاسم الربیعی، مصطفی کاظمی نجف آبادی (۱۴۰۱). جایگاه قرارداد مضاربه در بانکداری اسلامی بانک های اسلامی عراق به عنوان یک الگو. پایان نامه کارشناسی ارشد، جامعه المصطفی العالمیه، موسسه آموزش عالی علوم و معارف.
- * نزیه، حماد (۲۰۰۸). معجم المصطلحات الاقتصادية فی لغة الفقهاء، دار القلم، دار الشملیه، ص ۲۲۳.
- * موسویان، سید عباس (۱۳۹۲). ابزارهای مالی اسلامی، تهران، انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
- * علی بن ابی بکر بن عبد الجلیل الفرغانی المرغینانی؛ أبو الحسن برهان الدین (ت ۵۹۳ ه). الهدایة شرح بديئة المبتدی، الناشر: دار احیاء التراث العربی، بیروت، لبنان، ۲۰۲/۳.
- * عبدالله بن الشیخ محمد بن سلیمان (۲۰۱۵ م). مجمع الأنهر شرح ملتقى الأبحر، دار الکتب العلمیه، بیروت، لبنان، المطبعة العثمانیة، ۵۰۸/۲.
- * مصوبات کمیته فقهی سازمان اوراق بهادار ایران (۱۳۹۵). ج ۲، تهران، انتشارات سازمان بورس.
- * محمد بن أحمد بن جزى الغرناطی (ت ۷۴۱ ه). قوانین الأحكام الشرعية لابن جزى، مکتبه جامعه الملك، ص ۲۲۸.
- * ابن رشد الحفید (۵۱۴۲۵ه). بديئة المجتهد لابن رشد الفيلسوف، دار الحديث - القاهرة، ۱۷۸/۲.
- * الخطيب الشربيني؛ محمد بن احمد (۱۴۱۸ ه). منهج الطالبين بشرحه مغنى المحتاج، دار الفكر للطباعة و النشر و التوزيع، بیروت، لبنان، ۳۹۷/۳.
- * مصوبات کمیته فقهی سازمان بورس ایران (۱۳۹۳). تهران: سازمان بورس و اوراق بهادار.
- * زعتری، علاءالدین، فقه المعاملات المقارن، سوریه، دارالعصماء، ۱۴۳۱.
- * أبو محمد عبد الله بن أحمد بن محمد بن قدامة (۵۴۱ - ۶۲۰ ه). المغنی لابن قدامة، مکتبه القاهرة، ۵/۲۹.
- * محقق حلی (۱۴۱۹ م). الفتاوی الواضحة، دارالتعارف للمطبوعات.
- * ذولفقاری، محمد (۱۳۹۱). فقه حکومتی، چپستی، چرایی و چگونگی، فصلنامه معرفت سیاسی. شماره ۷، صص ۴۹-۶۸.
- * نجفی، مهدی (۱۳۸۵). بررسی فرآیند تامین مالی از طریق انتشار اوراق صکوک. فصلنامه بورس، شماره ۵۳، صص ۴۳-۳۶.
- * أبو بکر بن مسعود بن أحمد الکاسانی الحنفی علاء الدین (۱۴۰۶ ه). بدائع الصنائع، دارالکتب العلمیه، بیروت، لبنان، ۷۹/۶.
- * شمس الدین محمد بن محمد الخطیب الشربینی (۱۲۹۱ ه). حاشیة الشیخ حسن المدابغی علی الإقناع للخطیب الشربینی، دار النشر مطبعة بولاق، ۶۳/۲.
- * أحمد بن الحسين بن علی أبو بکر البیهقی (۱۴۲۴ ه). سنن البیهقی الكبرى، دار الکتب العلمیه، ۱۱۱/۹.

- * *Gintzburger, Anne-Sophie; An Analysis of Global Trends and Regional Pockets in the Application of Islamic Financial Contracts in Malaysia and the Gulf Cooperation Council; Singapore: WileyBlackwell, 2015.*
- * *ISLAM, K. M. A., & BHUIYAN, A. B. "Determinants of the Effectiveness of Internal Shariah Audit: Evidence from Islamic Banks in Bangladesh". The Journal of Asian Finance, Economics and Business, 2021.*
- * سنن ابن ماجه (۱۴۱۸). كتاب التجارات، باب الشركة والمضاربه، دارالجيل، برقم، ۲۲۸۹.
- * شمس الدين محمد بن محمد الخطيب الشربيني (۱۴۲۵ هـ). الإقناع في حل ألفاظ أبي شجاع، دارالكتب العلميه، بيروت، لبنان، ۶۳/۲.
- * شمس الدين محمد بن محمد الخطيب الشربيني (۱۲۹۱ هـ). مغنى المحتاج، دارالمعرفه بيروت، لبنان، ۲/۳۰۹.
- * حسامى، محمد عزيز؛ پارسا، فرزاد (۱۳۸۸). ترجمه فقه المنهجي. امام شافعي، انتشارات كردستان.
- * توحيدى، محمد (۱۳۹۴). الزامات توسعه بازار اوراق بهادار اسلامى. سازمان بورس و اوراق بهادار، مديريت پژوهش، توسعه و مطالعات اسلامى.
- * مودنى طرقي، محمدمامين؛ صراف، فاطمه (۱۴۰۰). مرورى بر نقش و اهميت اوراق بهادار اسلامى در بازارهاى سرمايه(با تاكيد بر نقش مضاربه). آفاق علوم انساني، شماره ۵۰، صص ۴۹-۳۹.
- * موسويان، سيدعباس؛ بهارى قراملكى، حسن (۱۳۹۱). مباني فقهى بازارهاى پول و سرمايه. تهران، دانشگاه امام صادق عليه السلام.
- * *Ayub, Muhammad; "Securization, Sukuk and fund management Potential to be realized by Islamic Financial Institutions"; Malaysia: The Book of International Islamic Finance Conference, 2007.*
- * *Warsame, M. H., & Ireri, E. M. Does the Theory of Planned Behaviour (TPB) Matter in Sukuk Investment Decisions?. Journal of Behavioral and Experimental Finance, 12, 93-100. 2016.*

Evaluation and comparative analysis of mudarabah papers based on the standards of Shafi'i and Imami jurisprudence

Abdolaziz Mirani ^١

Fereydoun Rahnama Roodposhti ^{*٢}

Seyed Abbas Mousavian ^٣

Mehdi Madanchi Zaj ^٤

Mohammad Adel Ziaei ^٥

Abstract

One of the most important challenges for Islamic financial engineers is to pay attention to the differences between religions in Islamic countries, including Iran, and plan to discover the differences, resolve legal ambiguities, and finally lay the groundwork for increasing public participation in various financing projects. The importance of the present research is to resolve the legal ambiguities and doubts in order to increase participation in the financing of Mudarabah bonds. The lack of financial research in Iranian Sunni jurisprudence in connection with the issue of Mudarabah bonds, the population and the high economic and development potentials of Iranian Sunnis, as well as the potential ability to participate in various financing projects by this special segment of the Iranian society, from It is one of the necessities of conducting the present research. .

Therefore, in this research, with the aim of reducing the jurisprudential doubts of the Iranian Sunnis, from the two perspectives of Shafi'i and Imami jurisprudence, the Mudarabah papers were examined and analyzed jurisprudently, in order to clarify and resolve its jurisprudential ambiguities, in fact, the present study seeks to answer this question. What are the similarities, differences and the percentage of jurisprudence and difference in Mudarabah papers based on the standards of Imamiyyah and Shafi'iyyah jurisprudence. The main approach in this research is a comparative approach. In order to analyze and issue jurisprudence in Imami jurisprudence, the document analysis method (documents and approvals of the Jurisprudence Committee of the Stock Exchange Organization) has been used, and in connection with Sunni jurisprudence (Shafi'i jurisprudence), in-depth interview and focus group methods have been used, a statistical sample It includes 9 experts of Shafi'i jurisprudence. The results of the research show that the similarities and common points of jurisprudence are very high and the percentage of jurisprudence and jurisprudence in the two jurisprudence systems of Imamiyyah and Shafi'iyya in relation to Mudarabah papers is at a very high level (100%), which is important. It can be the basis for increasing the participation of Iranian Sunnis in projects related to Mudarabah bonds and other Islamic securities issued in Iran.

Key words: *Islamic securities, Mudaraba securities, Imami jurisprudence, Shafi'i jurisprudence.*

^١. PhD. Student in Financial, Department of Financial Management, Faculty of Management and Economy, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. abdolazizmirani@yahoo.com

^٢. Department of Finance and Accounting, Science and Research Unit, Islamic Azad University, Tehran, Iran. (Corresponding Author): roodposhti.rahnama@gmail.com

^٣. Research Institute of Islamic Culture and Thought, Qom, Iran. samosavian@yahoo.com

^٤. Department of Financial Management, Electronic Unit, Islamic Azad University, Tehran, Iran. madanchi@iauec.ac.ir

^٥. Department of Shafi'i Jurisprudence, University of Tehran, Tehran, Iran. ziaey@ut.ac.ir